

KBM 4012 Nørre Campus

Universitetsparken, Udenbys Klædebo Kvarter (matr.nr. 5735 og 2579), Aldersro sogn, Sokkelund Herred, Københavns Amt.

Sb-nr. 020306-564

Niels H. Andreasen

Københavns Museum
Vesterbrogade 59
1620 København V
Telefon: +45 33 21 07 72
Fax: +45 33 25 07 72
E-mail: sekr@bymuseum.dk
www.copenhagen.dk

Forside: Lammefælleden (Nørrefælled) set mod Nørre Alle mellem Sankt Hans Torv og Jagtvej. Formentlig slutningen af 1800-tallet. Københavns Museum.

© Københavns Museum 2013

1 Indholdsfortegnelse

1	Indholdsfortegnelse	3
2	Abstract	4
3	Undersøgelsens forhistorie	6
4	Administrative data	7
5	Øvrige data	7
6	Topografi, terræn, undergrund	7
7	Målesystem	9
8	Udgravningsmetode	9
9	Undersøgelsens resultater	11
9.1	Lag	11
9.2	Fundmateriale	12
10	Fremtidigt arbejde	12
11	Referencer	13
12	Anlægsliste	13
13	Fotoliste	13

2 Abstract

Dansk

I forbindelse med nedgravning af fjernvarmerør blev der foretaget en arkæologisk forundersøgelse på den nordlige del af den tidligere Nørre Fælle omkring den nuværende Universitetspark. På store dele af det undersøgte område forekom massive opfyldslag fra nyere tid. Ved forundersøgelsen blev der gravet ni prøvefelter på i alt 94m², men der fandtes ikke anlæg eller fund af arkæologisk interesse.

Perioder: 18-1900-tallet

Konstruktioner: Opfyldslag

Nøgleord: Nørrefælle, opfyldning

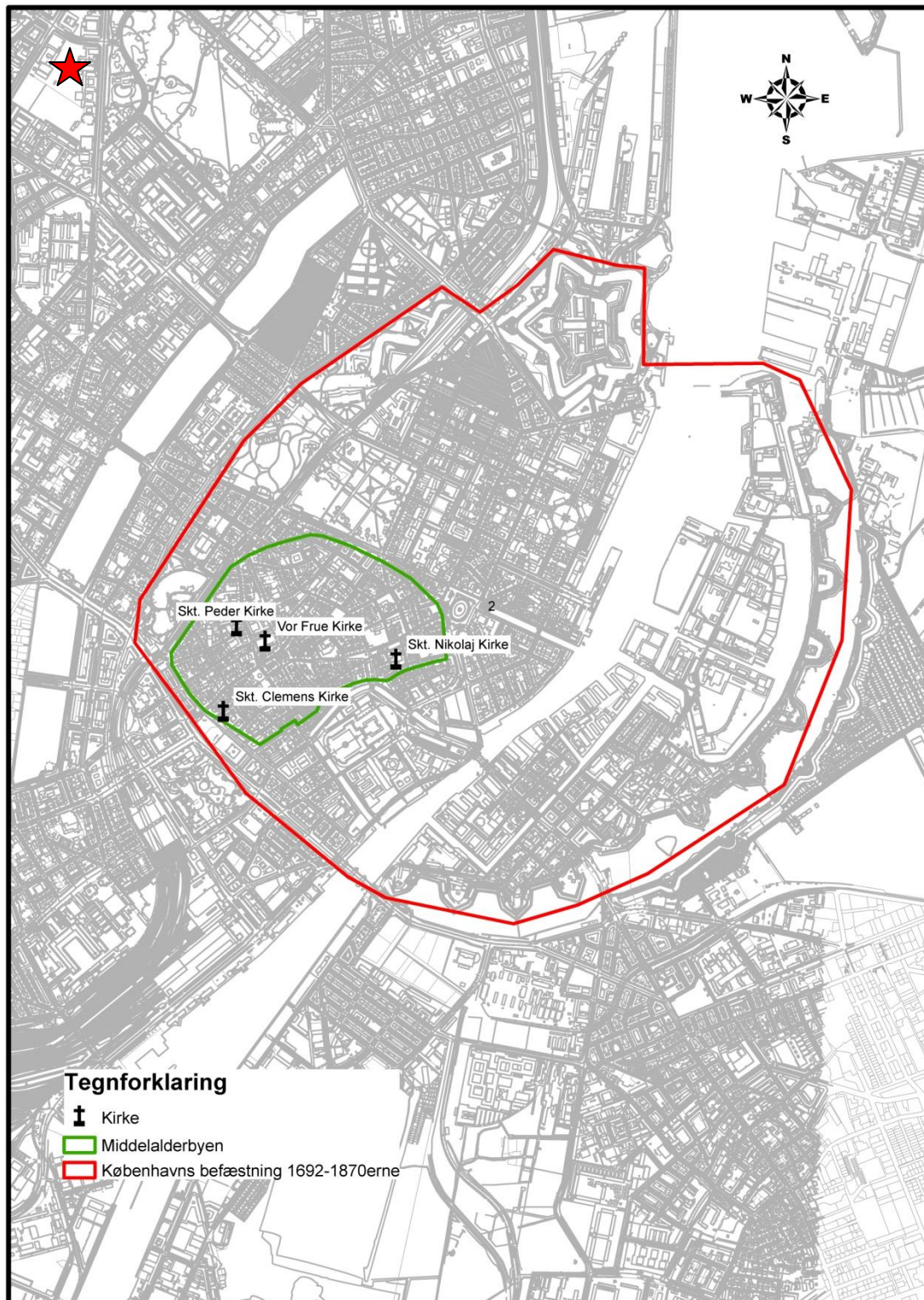
English

A test excavation was conducted in connection to the establishment of district heating at the northern end of the former North Common at the present University Campus. In large parts of the investigated area was massive fill- or levelling layers of late post-medieval date. Nine trenches totalling 94m² were dug at the pre-investigation, but no features or objects of archaeological interest were found.

Periods: 18-1900s

Features: Fill/-leveling layers

Keywords: Nørrefælle, landfill

Figur 1. Lokalteten ved Nørre Campus markeret med en rød stjerne .

3 Undersøgelsens forhistorie

I forbindelse med etablering af fjernvarme skulle der nedgraves fjernvarmerør i et græs- og træbevokset område mellem Universitetsparkens bygninger¹. Det primære sigte med den arkæologiske forundersøgelse var at afklare, hvorvidt lokaliteten rummede arkæologiske forekomster og i særdeleshed spor efter forhistorisk aktivitet. Nørre Campus er beliggende ganske tæt på Fælledparken og i nærheden af Lersøområdet, der ved en række tidligere lejligheder har givet arkæologiske fund – hovedsageligt fra stenaldrens perioder. Dette, kombineret med områdets ubebyggede karakter op gennem tid, gør området interessant fra et arkæologisk synspunkt.

Lokaliteten er ikke tidligere undersøgt arkæologisk, og der er kun foretaget sporadiske arkæologiske undersøgelser i området. Arkivalisk kontrol blev foretaget i Københavns Museums arkiver og i Kulturstyrelsens database (www.kulturarv.dk 2013). De relevante registreringer fremgår af Tabel 1.

År	Lokalitet	SB-nr.	Arkæologisk observation
1910 & 1938	Øster Fælled	020306-18	Sløjfning af høj i 1910, 1 hellekiste udgravet. Fortsat sløjfning af højen i 1938, endnu en hellekiste udgravet. Senneolitikum.
1955	København	020306-54	Fund af to spydspidser fra senneolitikum.
1995	Fælledparken	020306-135	KBM1412. Fund af pilespid, dolkskaft, skraber, en mængde flækker og et styk bøsseflint. Stenalder og nyere tid.
1995	Fælledparken	020306-138	KBM1412. Fund sammenhørende med sb. 020306-135. Uvist hvad der hører til hvor.
1970	Rigshospitalet/ Amager Fælled	020306-141	Opsamling af Bromme pilespid fra jægerstenalderen i jord kørt ud på Amager Fælled fra Rigshospitalet.
2012	Vibenshus Runddel		KBM 3843. Fund af forhistoriske fyldskifter (sen bronzealder eller tidlig jernalder) og spredt bearbejdet flint.

Tabel 1. Arkæologiske registreringer omkring Nørre Campus.

¹ "Universitetsparken" er et vejnavn og et grønt område, der rummer Københavns Universitet's institutter på Østerbro.

4 Administrative data

- 26.7.2013 Museet modtager henvendelse fra Hofo for vedrørende kommende projekt på Nørre Campus. Hofo ønsker en forundersøgelse på området og tilbyder at stille maskinkraft til rådighed for museet.
- 14.8.2013 Museet accepterer Hofo's tilbud om at stille maskinkraft til rådighed og udføre forundersøgelse på det berørte areal.

Da det berørte areal er under 5000m² og befinder sig uden for Middelalderbyen dækkes udgifter i forbindelse med undersøgelsen af Københavns Museum (KBM) på nær maskinkraft, som blev stillet til rådighed af bygherre. Bygherre er Hofo Varme, Ørestads Boulevard 35, 2300 Kbh S. Kontaktperson for Hofo er Iben Klitgaard Eriksen.

Beretningen samt sagsrelaterede oplysninger og dokumentation er arkiveret hos Københavns Museum under sagsnummer KBM 4012 og internt sagsnummer 2960. En elektronisk kopi af beretningen sendes til Kulturstyrelsen (KUAS), en kopi sendes til bygherre, mens en digital- og papirkopi forefindes i arkivet hos Københavns Museum. Beretningen vil desuden være offentlig tilgængelig i PDF format på museets hjemmeside www.copenhagen.dk.

5 Øvrige data

Prøveudgravningen blev foretaget d. 19. september ved arkæolog Niels Andreasen, der ligeledes har stået for udførelse af beretningen.

6 Topografi, terræn, undergrund

Det berørte område er en del af den tidligere Nørrefælled, som ligger mellem 9-12 m.a.s.l. på den østlige side af en højderyg beliggende mellem Lersøen og Fælleden. Nørre Campus ligger mellem to af områdets ældste veje - nemlig den del af Jagtvej, som blev anlagt i 1750 fra Falkonérgården til Store Vibenhushus, samt Nørre Allé der støder op til Fælledparken, og som nævnes fra slutningen af 1600-tallet.

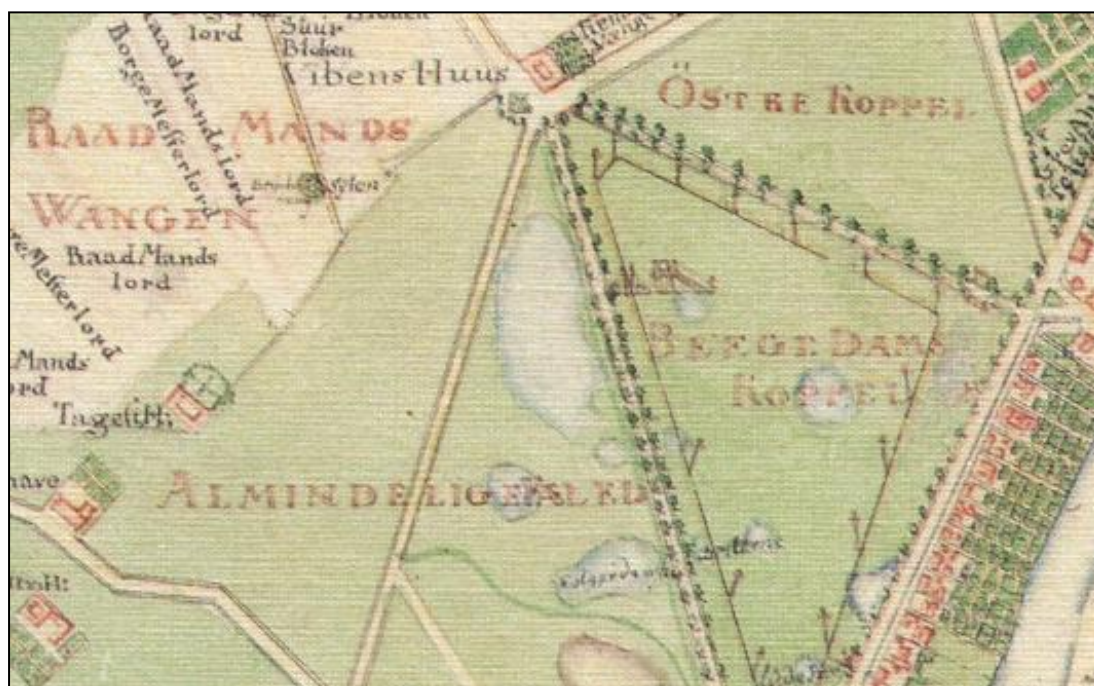
Nørrebro havde i forrige århundrede flere lavtliggende områder, der blev benyttet til losseplads. I takt med at de opfyldtes, flyttedes lossepladserne længere vestpå indtil man nåede til Lersøen omkring 1880'erne². Boreprøver har vist, at der på matrikel 5735 findes opfyldslag på mellem 0,6 og 2 meter. Dette bekræftedes ved forundersøgelsen. Der er formentlig tale om en jævnt skrånende lavning på den nordlige del af Nørrefælled, der er blevet fyldt op med affald ved en planering af

² Eriksen 1996, 63.

området. På ældre kortmateriale ses faktisk en sådan vandfyldt lavning (fig. 2). Aldersro teglværk, opført i 1850'erne, har været beliggende forholdsvis tæt på arealet, og der kunne være tale om en af værkets ler- eller grusgrave. Teglværkets lergrave var dog for det meste meget dybe, og der er derfor snarere tale om en naturlig sænkning i terrænet, hvorefter der ses flere sådanne lavninger på ældre kort over Fælleden. Disse var velkendte vandhuller med navne som "Holger Danskes Briller" og "Kammerpotten"³.

Nørre Fælled blev benyttet til renovation op til midten af 1850'erne. Kilderne omkring dette område er meget sparsomme, og de eneste oplysninger stammer fra Sundhedskommissionen, der i 1851 besøgte denne oplagsplads⁴. Den blev i 1849 erhvervet af en landmand Jerichau. Hertil kørtes natrenovation. Men allerede i midten af 1850'erne blev pladsen opgivet og oplaget flyttedes til Rådmandsmarken. Forundersøgelsen viser, at det primært drejer sig om jord og byggemateriale, hvilket støtter en formodning om at opfyldningen er sket i forbindelse med en planering af området forud for byggemodning.

Bydannelse i området indtraf sent og kortmateriale op til midten af 1800-tallet viser et landligt område med marker, møller, vandhuller og enkelte spredte gårde og huse. Først ind i 1900-tallet opstår der tættere bebyggelse omkring lokaliteten.

Figur 2. Udsnit af kort fra 1770 der på "Almindelige Fæled" (Nørre Fælled eller Lammefælled) viser tilstedeværelsen af en større vandfyldt lavning mellem den nordligste del af Nørre Allé og Jagtvej.

³ Brodersen 2008, 1.

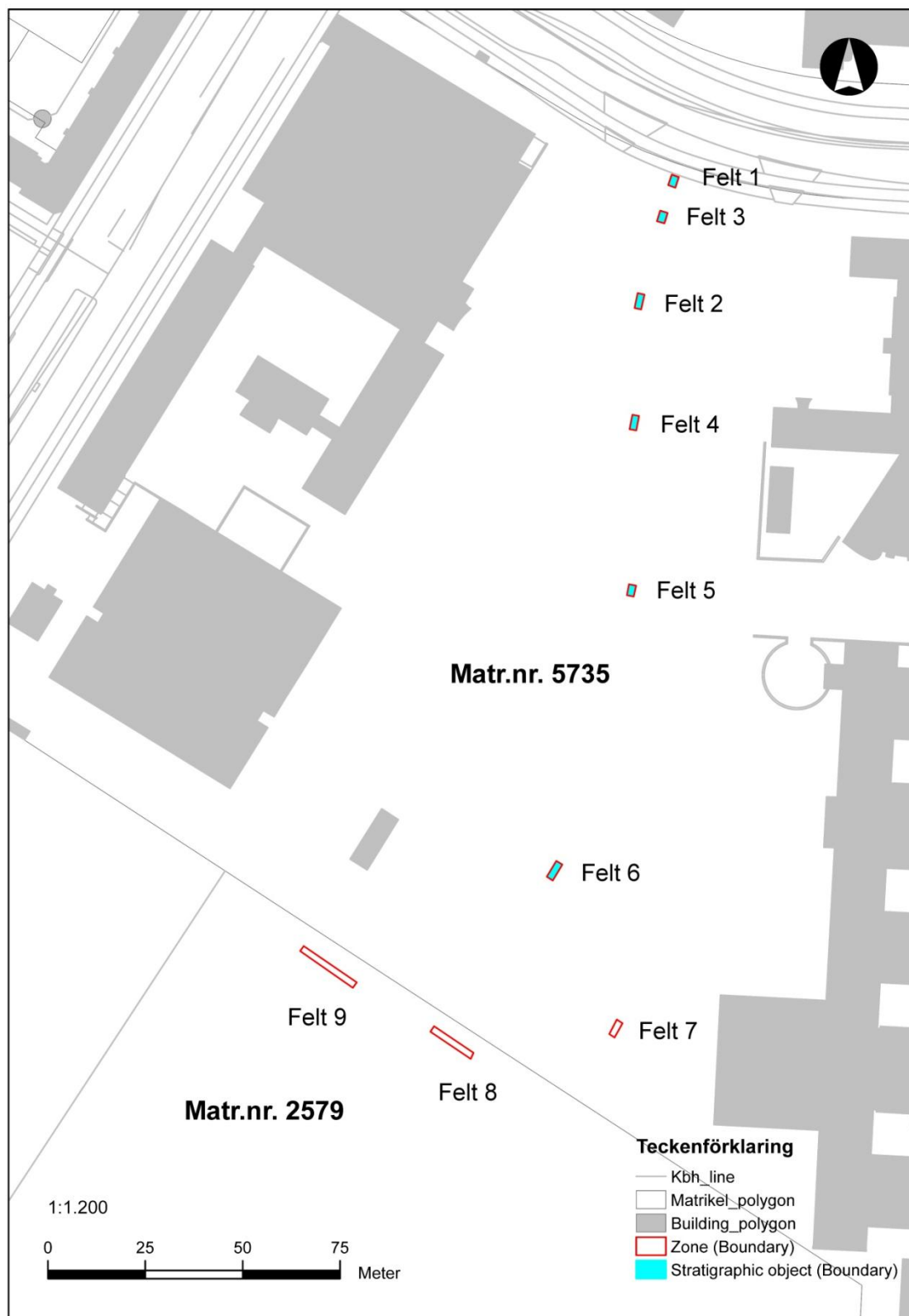
⁴ Eriksen 1996, 64.

7 Målesystem

Grøften blev indmålt med GPS af typen Trimble R6 med et TSC2 kontrolmodul. Målingerne er efterfølgende overført til museets digitale registreringssystem IntraSIS under sagsnummer K2013:28.

8 Udgravningsmetode

Muldafrømning blev foretaget med en lille gravemaskine på gummibånd udstyret med rabatskovl. Der blev gravet ni mindre felter på i alt 94 m² langs det udlagte tracé, hvoraf de seks felter blevet gravet til undergrund. I de tre resterende felter blev det blot konstateret, at opfyldslagene var af samme karakter og omfang som i felterne nord og syd herfor. De fremkomne opfyldslag blev kort beskrevet, men der blev ikke lavet profiltegninger. Al dokumentation er efter tilsynet blevet overført til museets dokumentationssystem IntraSIS.

Figur 3. Felterne fra forundersøgelsen på de to berørte matrikler. De tykke opfyldslag fandtes i Felt 1-6.

9 Forundersøgelsens resultater

9.1 Lag

Felt 1-6 (Z1000-Z1025) blev gravet i midten af det fjernvarmetracé, der kommer til at løbe igennem Universitetsparken på matrikel 5735. I alle disse felter blev der under græstørven og det moderne muldlag påtruffet betydelige opfyldslag med en tykkelse på omkring 2 meter (Figur 4). Den øverste del af opfyldet bestod af et kompakt lag af byggeopfyld, som indeholdt gule og røde mursten, tagtegl og skiffer. Herunder fandtes et cirka 1 meter tykt mørkt, gråbrunt lag med enkelte byggerester. Dette lag var mere homogent end det overliggende men ligeledes kompakt. Umiddelbart over den naturlige morænebund var opfyldet let opblandet med lyst undergrundsmateriale. Felt 7 var placeret længst mod sydøst på matriklen, og her fandtes under græstørven et cirka 0.5 m tykt opfyldslag med indhold af slagge. Igennem feltet løb desuden en nyere forstyrrelse i form af en nedgravet plastikledning.

Felt 8 (Z1035) og 9 (Z1040) bestod af to længere grøftestykker i udkanten af en bold-/atletik bane langs et levende hegn på den nordligste del af matrikel 2579 (Figur 5). Muldlaget var her kun 12 cm tykt, hvorunder fulgte en særdeles fast og tør morænebund. Det virker sandsynligt, at området er afgravet / planeret, hvorefter der er lagt et muldlag ud i forbindelse med etablering af sportsbanerne. Fraværet af et udlagt drængruslag i Felt 8 og 9 kan skyldes disses placering tæt op ad det levende hegn. Der fandtes ingen arkæologiske anlægsspor eller fund, og har der været sådanne til stede tidligere, er de forsvundet i forbindelse med den formodede afgravning.

Figur 4. Felt 2 (Z1010). Under muldlaget ses et lysere opfyldslag med byggerester (S100001). Herunder findes kompakt, gråbrunt opfyld, der når en maksimum dybde af 2.3 meter under den moderne overflade.

Figur 5. Etablering af Felt 9 (Z1040) langs det levende hegn, som adskiller matriklerne 5735 og 2579.

9.2 Fund

Fra opfyldslagene på matrikel 5735 fremkom få genstandsfund. Disse omfatter udekorede skår fra stengodstallerkner, bemalet porcelæn (herunder et skår af kongeligt porcelæn), flaskeglas samt en udekoreret kridtpibestilk. Genstandenes datering skal formentlig findes i den sidste halvdel af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet. Fundene blev ikke hjemtaget.

10 Fremtidigt arbejde

De berørte parkarealer har tidligere været en del af Nørrefælled og har ifølge tilgængelige kilder ikke været bebygget eller opdyrket i nyere tid, hvilket også er tilfældet i den nuværende Fælledpark. Bevaringsforholdene på disse urørte arealer er unikke i København, og af denne grund bør der også i fremtiden udføres arkæologiske forundersøgelser forud for anlægsarbejder på den tidligere fælleds område.

11 Referencer

Eriksen, J.M. 1996. *Lossepladser og opfyldning i København. Historisk redegørelse for Københavns opfyldninger og lossepladser fra omkring århundredeskiftet til 1995*. Miljøkontrollen, Københavns Kommune.

Uwe Brodersen, Fælledparkens historie (dengang.dk)

<http://billeder.3f.dk/image.ashx?File={248FB168-8020-4779-988F-7A6E27EE3309}%2F993d1af7-8c50-410e-aea4-73b32ca9ba79.pdf> [accessed 19.9.2013]

KUAS Vejledning 2010. Vejledning om gennemførelse af arkæologiske undersøgelser kapitel 6. www.kulturstyrelsen.dk

12 Anlægsliste

IntraSIS	Type	Beskrivelse	Datering	Kontekst
100001	Opfyldslag	Tilført planeringslag bestående af byggeaffald med gule og røde tegl, tagtegl og skiffer. Herunder mere ensartet gråbrunt opfyld uden brokker.	1850-1900?	Z1000 - Z1025

13 Fotoliste

IntraSIS	Foto Nr.	Motiv	Set mod	Dato	Sign.
100002	DSC_2465	Overblik over Felt 1	NNØ	19.9.2013	nha
100003	DSC_2466	Overblik over Felt 1	Ø	19.9.2013	nha
100004	DSC_2467	Overblik over Felt 2	Ø	19.9.2013	nha
100005	DSC_2468	Oversigtsfoto Universitetsparken	N	19.9.2013	nha
100006	DSC_2469	Oversigtsfoto Universitetsparken	S	19.9.2013	nha
100007	DSC_2471	Opgravning Felt 9	Ø	19.9.2013	nha